

PRATARMĖ

2015 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Liaudies instrumentų katedra mini gražią 70-ties metų sukaktį. Tai reikšminga sukaktis, atspindinti ilgą ir sudėtingą liaudies muzikos instrumentų tobulinimo, atlikimo metodikos ir pedagogikos raidos kelią. Tiek kūrimosi laikotarpiu, tiek šiandien pagrindinis katedros tikslas – parengti aukščiausios kvalifikacijos liaudies instrumentų atlikėjus, pedagogus, kolektyvų vadovus, dirigentus. Katedra sistemingai rengia aukštos kvalifikacijos atlikėjus Valstybinio dainų ir šokių ansamblio „Lietuva“ orkestrui, kompetentingus pedagogus ir kito profilio specialistus šalies švietimo bei kultūros įstaigoms.

Per 300 katedros absolventų pasklido plačiai po Lietuvos ir pasaulio miestus, miestelius bei jų rajonus. Tai specialistai, kurių dėka Lietuvoje ir už jos ribų profesionaliai skamba lietuvių liaudies instrumentai, mūsų šalyje vyko ir tebevyksta dainų švenčių renginiai, koncertai, festivaliai, konkursai, seminarai, konferencijos. Jų darbo rezultatus aprėpti sunku: tai išugdytos ištisos jaunimo kartos, nuoširdžiai mylinčios liaudies instrumentus ir jais atliekamą muziką, suburta daugybė naujų ir įdomių kolektyvų, užmezgti kūrybiniai ryšiai su kolegomis užsienyje.

Galima teigti, jog kartu su Katedros veiklos pradžia Lietuvoje pamažu prasidėjo liaudies instrumentų atgimimo era, pakreipusi liaudies instrumentų atlikimo meno ir pedagogikos raidą akademinio keliu. Katedros įkūrėjo ir pirmojo jos vadovo Jono Švedo bei jo kolegų pedagogų kruopštaus darbo dėka šiandien yra suformuotas išstobulintiems liaudies instrumentams būdingas repertuaras, ir turime išbaigtą liaudies instrumentų atlikimo meno mokymo sistemą, kuri ne tik gali lygiuotis, bet neretai yra ir pranašesnė už analogus kai kuriose Europos ir pasaulio šalyse.

Prasmingų sukakčių progomis yra įprasta atsigręžti į praeitį, apmąstyti nuveiktus darbus, nubrėžti ateities veiklos gaires. Šiandien su didele pagarba katedros kolektyvas prisimena visus joje dirbusius, taip pat šviesios atminties pedagogus bei jų darbus, neabejotinai tapusius žanro istorijos dalimi. Šie darbai dar ir šiandien yra „liaudininkų“ įkvėpimo šaltinis.

Per septyniasdešimtį gyvavimo metų Liaudies instrumentų katedrai vadovavo penki nusipelnę liaudies instrumentinio žanro specialistai:

prof. Jonas Švedas, katedrai pašventęs net 25-erius metus, prof. Pranas Stepulis, katedrai vadovavęs 17 metų, prof. Antanas Smolskus – 4 metus, prof. dr. Algirdas Vyžintas – 7 metus. Šiuo metu katedrai vadovauja prof. Lina Naikelienė, šiai veiklai paskyrusi jau 16 metų. 1998–2014 m. katedra buvo pavadinta Liaudies instrumentų ir akordeono katedros vardu, o nuo 2014 m., atsiskyrus Akordeono katedrai, ji vėl vadinasi Liaudies instrumentų katedra. Nuo 1994 m. joje pradėti rengti bakalaurai ir magistrai. 1970–2014 m. katedroje veikė mokslinė eksperimentinė liaudies muzikos instrumentų laboratorija, šiandien ji vadinasi muzikos instrumentų dirbtuvėmis.

Istoriškai nusistovėję Liaudies instrumentų katedros veiklos principai ir tradicijos nūdien leidžia prognozuoti geras šios institucijos ateities perspektyvas. Juk dabartiniai Katedros pedagogai tęsia savo pirmtakų pradėtus darbus, profesionaliai populiarindami liaudies instrumentus ir jų muziką Lietuvoje ir už jos ribų.

Šiandieninė Liaudies instrumentų katedra pasižymi aktyvia pedagogų ir jų studentų koncertine veikla, dalyvavimu koncertuose, konkursuose, festivaliuose Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Armėnijoje ir kitur. Katedros studentai ir pedagogai pagal *Erasmus* programą stažuojasi užsienio aukštosiose mokyklose. Nuolat laimimos prizinės vietos tarptautiniuose konkursuose Lietuvoje ir užsienyje. Džiugu, kad išaugęs profesionalumas liaudies instrumentų atlikėjams leidžia groti ne tik solo ar su savo kolegomis, bet ir su kitais muzikos instrumentais, jų ansambliais bei kameriniais, simfoniniais ar net pučiamųjų instrumentų orkestrais.

Greta koncertų Liaudies instrumentų katedra vykdo ir metodinę veiklą: pedagogai periodiškai rengia ir publikuoja metodinius darbus, leidžia metraštį „Tautos skambesiai“. Katedros iniciatyva kasmet nuo 1999 m. vyksta Liaudies instrumentų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo seminarai „Solinio ir ansamblinio muzikavimo liaudies instrumentais aktualijos“. Šalies liaudies instrumentų pedagogams reguliariai yra teikiama metodinė parama, vedamos atviros pamokos, recenzuojami metodiniai leidiniai, natų rinkiniai. Katedros pedagogai nuolat dalyvauja Lietuvoje ir užsienyje vykstančių konkursų vertinimo komisijų veikloje.

Reikšmingas katedros pedagogų indėlis motyvuojant jaunuosius atlikėjus: organizuojami respublikiniai ir tarptautiniai Jono Švedo liaudies instrumentų

atlikėjų konkursai. Brandesni atlikėjai turi galimybę dalyvauti katedros rengiamame tarptautiniame liaudies instrumentų muzikos festivalyje „Rido“. Nuo 1998 m. katedros vedėjos prof. Linos Naikelienės iniciatyva į šalies dainų švenčių programą įtrauktas kanklių muzikos koncertas „Skambėkite, kanklės“. Periodiškai katedros rengiamose tarptautinėse mokslinėse-metodinėse konferencijose „Liaudies instrumentinė muzika: tradicija ir dabartis“ žymiausi šalies ir užsienio mokslininkai, pedagogai, atlikėjai ir kiti šio žanro specialistai skelbia savo tyrimų rezultatus bei noriai dalijasi savo profesine patirtimi.

Visgi turime pripažinti, jog Katedra, besidžiaugianti savo pedagogų, studentų ir absolventų pasiekimais, šiandien išgyvena nelengvą laikotarpį. Tenka prisitaikyti prie ne visada teigiamų rezultatų duodančių švietimo reformų, o neretai ir prie šalies nacionalinės kultūros politikos absoliutaus nebuvimo. Bet tai – „liaudininkų“ kasdienybė, kuri užgrūdina, skatina mąstyti ir veikti.

Šiandien kartais yra kritikuojamas per didelis išstobulintų liaudies instrumentų nuokrypis nuo autentiškų archetipų, pernelyg ryškus muzikos ir jos atlikimo akademizavimas, modernizavimas, technizavimas. Tai atviras klausimas, į kurį dar, matyt, ne vienerius metus ieškos atsakymo ateities „liaudininkų“ kartos.

Tokie ir panašūs klausimai tik įrodo, jog liaudies muzikos instrumentų tobulinimas, jų repertuaro ir pedagoginės sistemos kūrimas yra dar labai jaunas, dar iki galo nesusiformavęs reiškinys, į kurį reikia žiūrėti labai atsakingai, nenuitolstant nuo istoriškai nusistovėjusių folklorinių liaudies instrumentų raidos principų ir esmės. Džiugu, jog LMTA Liaudies instrumentų katedros pedagogai ir studentai atsakingai suvokia šių principinių nuostatų svarbą ir įtaką tolesnei liaudies lietuvių, rusų ir anglų kalbomis instrumentinio žanro raidai. Tik taip mūsų tautos instrumentai, atlikėjai ir jų atliekama muzika nepraras originalumo ir išliks įdomūs bei reikalingi mums patiems ir visam pasauliui!

Šiame leidinyje lietuvių, rusų ir anglų kalbomis spausdinami dar niekur nepublikuoti Lietuvos ir užsienio šalių liaudies instrumentų tyrinėtojų, atlikėjų, pedagogų darbai. Jie buvo pristatyti katedros rengiamų tarptautinių mokslinių-metodinių konferencijų „Liaudies instrumentinė muzika: tradicija

ir dabartis“ metu. Knygos įvadiniame straipsnyje prof. dr. Algirdas Vyžintas aprašo istorinius Liaudies instrumentų katedros kūrimosi motyvus, analizuoja šiandieninės katedros veiklos bruožus bei prognozuoja jos ateities perspektyvą. **Pirmajame knygos skyriuje** „Šiuolaikinės liaudies muzikos instrumentų, jų raiškos ir pedagogikos tendencijos“ pateikiamos recenzuotos mokslo publikacijos.

LMTA lektorė Jolanta Babaliauskienė savo straipsnyje analizuoja XX–XXI a. kankliavimo kultūros ypatumus: tiria Lietuvių liaudies instrumentinės muzikos draugijos „Kanklės“ ir LMTA Liaudies instrumentų katedros veiklą, struktūrizuoja Lietuvoje organizuojamus liaudies instrumentinio žanro renginius, pateikia asmenines išvalgas tolesnio liaudies instrumentų kultūros puoselėjimo klausimais. Lekt. dr. Regina Marozienė tyrinėja kanklininko, pedagogo, mokslininko Prano Stepulio indėlį į koncertinių kanklių ir akademinio kankliavimo raidos istoriją: susistemintai apibendrina reikšmingiausias jo darbus skambinimo metodikos, pedagogikos ir instrumento tobulinimo srityse. Sankt Peterburgo valstybinės konservatorijos profesorius dr. Sergėjus Borisovas pristato ir analizuoja interneto portalą „Daugiastygiai liaudies muzikos instrumentai“, kuris prisideda prie informacijos apie Europos ir Azijos tautų muzikos instrumentus tarptautinės sklaidos ir yra neabejotinai reikšminga informacinė sistema viso pasaulio liaudies instrumentų, jų muzikos ir atlikimo meno tyrinėtojams, pedagogams bei jų ugdytiniams. Baltarusiškų cimbolų kilmės, raidos klausimus ir šiuolaikines tendencijas savo straipsnyje gvildena Baltarusijos valstybinės muzikos akademijos Mogiliovo filialo Styginių liaudies instrumentų katedros vedėja Aksana Kuzniatsova. Cimbolų pedagoginės mokyklos raidą ir perspektyvas tyrinėja Baltarusijos valstybinės muzikos akademijos docentė Rimma Podoinitsyna. Ukrainos nacionalinės P. Čaikovskio muzikos akademijos dėstytojas dr. Ivanas Panasiukas savo publikacijoje pristato Kijevo akademinio bandūros atlikimo meno mokyklą ir jos pradininką profesorių Sergėjų V. Baštaną. Straipsnyje analizuojama bandūros pedagoginės mokyklos raida, mokyklos ypatumai ir jos vieta šiandienos nacionalinėje Ukrainos kultūroje.

Rinkinio mokslinių tyrimų lauką praplėtė ir tradicinių instrumentų tyrinėtojų darbai. Kauno Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejaus muziejininkė dr. Laura Lukenskienė, remdamasi asmenine ilgamete

edukacine patirtimi, savo straipsnyje analizuoja mokymo ir mokymosi skambinti tradicinėmis kanklėmis tendencijas ir mokymo metodiką, o Klaipėdos universiteto Menų akademijos docentas Vytautas Alenskas gilinaisi į mokymo skambinti suvalkietiškomis kanklėmis ypatumus. Klaipėdos universiteto Menų akademijos lektorė Algytė Merkelienė istoriniu ir atlikimo aspektais gvildena tradicinio ir autorinio skudučių repertuaro ypatumus.

Knygos antrajame skyriuje „Personalijos, repertuaras, instrumentai ir atlikimo raida“ pateikiami metodiniai straipsniai. Profesorius dr. Algirdas Vyžintas savo straipsnyje analizuoja kanklių patriarcho Prano Stepulio indėlį į kanklių raidos istoriją, taip pat šiuolaikinės kultūros kontekste aptaria kanklių sakralumo, tautiškumo, modifikavimo sąvokas. LMTA Liaudies instrumentų katedros vedėja prof. Lina Naikelienė savo publikacijoje apibendrina P. Stepulio indėlį į akademinio kankliavimo metodikos kūrimą. Lektorė Aistė Bružaitė, remdamasi savo, kaip atlikėjos patirtimi, apžvelgia naujausią XXI a. koncertinių kanklių repertuarą ir jo atlikimo ypatumus. Suomijos J. Sibelijaus muzikos akademijos lektorė Ritva Koistinen-Armfelt tyrinėja skambinimo suomių kanklėmis metodiką, o Latvijos J. Vituolio muzikos akademijos docentė Māra Vanaga aprašo latvių kuoklių raidą ir jos ypatumus XXI a. pradžioje.

Už vertingas pastabas leidinio sudarytoja dėkoja rinkinio mokslinių straipsnių recenzentams prof. habil. dr. Daivai Vyčinienei ir prof. dr. Algirdui Vyžintui. Nuoširdus ačiū prof. Linai Naikelienei už pagalbą rengiant šią knygą.

Tikimės, jog šis mokslinių-metodinių straipsnių rinkinys prisidės prie lietuvių ir pasaulio instrumentotyros bibliografijos plėtros, pasitarnaus kaip papildoma mokymo priemonė šalies ir užsienio aukštųjų mokyklų studentams bei taps naudinga šaltiniu visiems besidomintiems lietuvių ir pasaulio tautų instrumentine muzika.

Dr. Regina Marozienė